

פרשת ויגש תשע"ו
עוד אבינו חי

בראשית פרק מא פסוק נא

ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה כי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי :

בראשית פרק מב

(לו) ויאמר אלהים יעקב שכלתם יוסף איננו ושמעון ואת בנימין תקחו עלי היו כלנה: (לא) ויאמר ראובן אל אביו לאמר את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אתו על ידי ואני אשיבנו אליך: (לח) ויאמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשארו ויקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה והורדתם את שיבתי בגיון שאולה :

בראשית פרק מג

(ו) ויאמר ישראל למה הרעתם לי להגיד לאיש העוד לכם אה: (ז) ויאמרו שאול שאל האיש לנו וקמולדתנו לאמר העוד

אביכם חי ה'ש לכם אה ונגד לו על פי הדברים האלה ה'דוע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם: ...

(כז) וישאל להם לשלום ויאמר השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי: (כח) ויאמרו שלום לעבדך לאבינו עודנו חי

ויקדו וישתחו וישתחו:

בראשית פרק מד

(יח) ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באזני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך כפרעה: (יט) אדני שאל את עבדך לאמר ה'יש לכם אב או אה: (כ) ויאמר אל אדני יש לנו אב זקן וילד זקנים קטן ואחיו מת וינתר הוא לבדו לאמו ואביו אהבו: (כא) ותאמר אל עבדך הורדהו אלי ואשימה עיני עליו:

(כב) ויאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו ומת: (כג) ותאמר אל עבדך אם לא ירד אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני: (כד) ויהי כי עלינו אל עבדך אבי ונגד לו את דברי אדני: (כה) ויאמר אבינו שבו שברו לנו מעט אכל: (כו) ויאמר לא נוכל לרדת אם יש אחינו הקטן איתנו וירדנו כי לא נוכל לראות פני האיש ואחיו הקטן איננו איתנו:

(כז) ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי שנים ילדה לי אשתי: (כח) ויצא האחד מאתי ואמר אף טרף טרף ולא ראיתיו עד הנה: (כט) וילקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאלה: (ל) ועתה כבאי אל עבדך אבי והנער

איננו איתנו ונפשו קשורה בנפשו: (לא) והיה כראותו כי אין הנער ומת והורידו עבדך את שיבת עבדך בגיון שאולה:

(לב) כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים: (לג) ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני והנער יעל עם אחיו: (לד) כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי פן אראה ברע אשר ימצא את אבי:

בראשית פרק מה

(ג) ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו: (ד) ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכתם אתי מצרימה: (ה) ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכתם אתי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם: (ו) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר: (ז) וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה: (ח) ועתה לא אתם שלחתם אתי הנה כי האלהים

וישימיני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים: (ט) מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו פה אמר בנך יוסף

שמיני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמד: (י) וישבת בארץ גשן והיית קרוב אלי ויבניך ויבניך בנך וצאנך ויבקרך וכל אשר לך: (יא) וכלפתי אתך שם כי עוד חמש שנים רעב פן תגרש אתה ובייתך וכל אשר לך:

(יב) והנה עיניכם ראות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם: (יג) והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר

ראיתם ומהרתם והורדתם את אבי הנה: ...

(כח) ויעלו ממצרים ויבאו ארץ כנען אל יעקב אביהם: (כו) ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וכי הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג

לבו כי לא האמינו להם: (כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף

אשר דבר אלהים וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו

ותחי רוח יעקב אביהם:

רש"י

(כז) ותחי רוח יעקב - שרתה עליו שכנה שפירשה ממנו:

רש"י

(כט) ויבד על צואריו עוד - לשון הרבות בכיה וכן (איוב לד

כג) כי לא על איש ישים עוד, לשון רבוי הוא, אינו שם

עליו עלילות נוספות על חטאיו, אף כאן הרבה והוסיף

בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף

ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע:

בראשית פרק מו

(כא) ויבני בנימין בלע ובקר ואשבל גרא ונעמן אחי וראש מפים

וחפים וארד: ...

(כט) ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא

אליו ויפל על צואריו ויבך על צואריו עוד: (ל) ויאמר ישראל אל

יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי:

מסכת סוטה דף לו ע"ב

ובני בנימן וגוי, תני, כולם נקראו על שמו של יוסף, בלע - שנבלע בין האומות, בכר - שהיה בכור לאמו, אשבל - ששבאו אל,

גרא - שגר באכסניות, נעמן - שנעים ביותר, אחי וראש - אחי הוא וראשי הוא, מופים וחופים - הוא לא ראה בחופתי ואני לא

ראיתי בחופתי, ארד - שירד לבין אומות העולם, ויש אומרים - שפניו דומין לורד:

בראשית רבה ויגש פרשה צג

[ג] ויתן את קולו בבכי ולא יכלו אחיו לענות אותו, אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה בלעם חכם של העובדי כוכבים לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתונו, הה"ד (במדבר כב) ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא, יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים נ, כה) אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה... [יא] ר' אלעזר בן עזריה אמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, ומה יוסף הצדיק שהוא ב"ו כשהוכיח את אחיו לא יכלו לעמוד בתוכחתו, הקדוש ברוך הוא שהוא דיין ובעל דין ויושב על כסא דין ודן כל אחד ואחד עאכ"ו שאין כל בשר ודם יכולים לעמוד לפניו.

כלי יקר בראשית פרק מה

(ג) **העוד אבי חי וגו'.** אף על פי שכבר אמרו לו שהוא חי כמובן מכל דברי יהודה, מכל מקום חשב יוסף אולי אמרו כן כדי שיכמרו רחמיו על הזקן ולא יגרום לו מיתה כי נפשו קשורה בנפשו, על כן שאלם שנית העוד אבי חי. ולבבם לא כן ידמה וחשבו שלא נתכוון לשאול אם הוא חי או לא, אלא שבא להזכיר עונם על כן אמר העוד אבי חי, לומר שאביו הוא ולא אביכם כי לא חסתם על צערו כאילו אינו אביכם. על כן נבהלו ולא יכלו לענות דבר: ... וחז"ל אמרו (בראשית רבה צג יא) שמבהלה זו יוקח לימוד על יום הדין, כדאמר רבי אלעזר בן עזריה ווי לנו מיום הדין ווי לנו מיום תוכחה ומה יוסף כשאמר לאחיו אני יוסף לא יכלו לענות אותו כשהקב"ה עומד לדין על אחת כמה וכמה שנאמר (ישעיה י ג) ומה תעשו ליום פקודה וגו', כי האחים סברו שיוסף הזכיר עונם בדרך שנתבאר, ומה יעשה האדם ליום פקודה כי יפקד מושבו ומשאו ומתנו, וביד כל אדם יחתום לומר ראי דרכך מה עשית, ודעת ר' אלעזר שלכך כתבה לנו התורה שאחיו נבהלו כדי שהמשכיל יתן אל לבו חרדת יום הדין וללמוד קל וחומר מאחי יוסף:

בית הלוי בראשית פרק מה

(ג) **אני יוסף העוד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו.** הנה בפסוק זה יש להתבונן בו הרבה. אחד דהרי כל דברי יהודה אליו בויכוחו עם יוסף עתה היה רק שחושש לצערו של אביו וכמו שאמר לו כי איך אעלה אל אבי גוי, והנער יעל אל אביו, ותוך כדי דיבור שואל ממנו העוד אבי חי. וגם דהרי תיכף בעת ביאתם פעם שני למצרים שאל להם השלום אביכם הזקן אשר אמרתם העודנו חי והם השיבו לו כי הוא חי והלא מאז בואם למצרים עוד לא נסעו מזה ומה מקום יש לשואלם עכשיו שנית. ועוד יותר כי אם תתכן השאלה מדוע לא נאמר התשובה על זאת השאלה מה ענו לו אחיו על זאת השאלה: במדרש רבה (צג ו) איתא על פסוק זה אמר אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה יוסף קטנן של שבטים לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר (תהלים נ) אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה. וכבר דברו רבים לבאר זה המדרש וכוונתו. גם יש להבין מה תוכחה שהיה כאן להשבטים, רק נבהלו מההודעה הפתאומית שלא עלה על דעתם כלל שזהו יוסף. וגם יש להבין מה שחלק המדרש לשנים ואמר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה מהו דין ומהו תוכחה. וגם שארי דברי המדרש שהאריך בלשונו ואמר לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך. ויש להבין אומרו לפי מה שהוא וגם מהו הראיה מן הפסוק:

ואת אשר נראה בזה דהמדרש מפרש דפסוק זה לא אמרו יוסף בגדר פיוס לאחיו כלל. ותדע דאח"כ בהפסוק השני אחר שנבהלו מפניו אמר להם שנית אני יוסף אחיכם הזכיר להם אחוה שהוא הוראה להם שאוהב אותם ומחשבם לאחים. ובפסוק ראשון לא אמר להם רק אני יוסף ולא הזכיר להם אחוה ואהבה כלל. ובהודע להם שהוא יוסף לא היה להם שום פיוס רק אדרבה עוד נתוסף להם יראה ופחד בהודע להם שזה האיש הנלחם עמם עד עתה ומבקש עליהם עלילה בחנם הרי הוא יוסף שגמלו לו רעה והן עתה נפלו בידו וביכולתו לעשות בהם כרצונו ובודאי לפי השכל נקם ינקם והרי גם אח"כ כשכבר ראו טוב לבו עליהם ומי"מ כשמת יעקב חזרו להפחד ממנו ואמרו אולי ישטמנו יוסף והשב ישיב גוי ואף כי עתה בודאי דנפל הפחד עליהם ועי"כ נתייראו ונבהלו מפניו ולא יכלו לענות אותו. וגם מה שאמר להם העוד אבי חי גי"כ מפרש המדרש דלא היה בגדר שאלה כלל וכמו שכתבנו למעלה דלא היה מקום לשאלה כזו כלל עתה. רק המדרש מפרש ליה שהוא בגדר תמיה ופליאה, ה' התימה, ואמר להם בלשון תמיה אני יוסף העוד אבי חי כמתמיה ואומר אני מבין היאך יכול אבי לחיות עד עתה מרוב צערו שאינו יודע ממני עד עתה. ובדברים אלו נטמן ברמז שאלה גדולה להם וגם סתירה על כל טענותיו של יהודה בויכוחו, דכל טענותיו של יהודה היה מצערו של יעקב שיגרום לו בלקיחתו את בנימין וא"כ הרי קשה עליהם מדוע לא חששו הם לצערו של אביהם ומכרו ליוסף. וגם דאם יכול לחיות בלא יוסף כן יהיה יכול לחיות בלא בנימין. וזהו אחרי שהגדילו לפניו גודל הרחמנות של אביהם כשיקח ממנו בנו אהובו סידר להם מעשה עצמם ונבהלו מתוכחתו ולא יכלו אחיו לענות לו על תוכחתו כי הוא סתירה וקושיא עליהם מעצמם על עצמם, וזהו שסיים המדרש לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא, דקדק ואמר לפי מה שהוא דגם ביום הדין יהיה התוכחה לכל אחד ממעשיו על מעשיו ויהיו מעשיו נתפסים ממעשיו היאך הם סותרים זה את זה דעל כל עון וחטא בפני עצמו סובר האדם שיש לו קצת תירוץ דהרי כל דרך איש ישר בעיניו (משלי כא), ולמשל מי שאינו נותן צדקה סובר בדעתו שיש לו תירוץ כובד ודוחק הפרנסה וריבוי ההצטרכות של הכרחיות מבני ביתו עד שאין בכחו לפזר על אחרים, והגם דאין זה תירוץ מספיק כלל וכמו שאמרו במסכת גיטין (דף ז') אם רואה אדם שמזונות מצומצמין יעשה מהם צדקה ואפי' עני המתפרנס מן הצדקה יעשה צדקה, מי"מ קצת תירוץ ודיחוי הוא דהרי אינו לדמות עונש העשיר הקופץ ידו מצדקה לעונש המגיע לעני שאינו נותן צדקה. וא"כ בתירוץ זה הרי יוקל עונשו הרבה. אמנם מראים לו ממעשיו אשר במקום אחר פיזר הרבה ממון עבור דבר שאינו הגון כמו להשיג איזו תאוה האסורה או כבוד או עבור מחלוקת וכמה ממון מפזר ללמד לבנו דברים שאינם הגונים ומדוע בעסק העבירה לא עצרוהו כובד הפרנסה ונסתר בזה התירוץ ויגדל עונשם כפלים, וזהו שאמר במדרש ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא דהתוכחה יהיה לכל אחד ממעשיו. וזהו שאמר הכתוב (ירמיה ב') תיסרך רעתך ומשובותיך יוכיחוך, דהרע שעשה היא עצמה היא מוסר ותוכחה לעבירה אחרת שעשית. וזהו שחלקם המדרש לשנים יום הדין ויום התוכחה דדין הוא על עצם העבירה והתוכחה הוא הויכוח שמראים לו ממעשה אחרת על זו ויגדל העונש עליהם עד שאין לו גם קצת התירוץ שהיה דומה לו להנצל על ידו וכמו שנתבאר: ...